

LAKIVALIOKUNNALLE

Asia: Lausunto Hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi tuomioistuinlain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta HE 270/2016 vp

Viite: Lakivaliokunnan kuuleminen 29.3.2017

Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry (jäljempänä Tuomariliitto) esittää yllä mainitun hallituksen esityksen johdosta seuraavaa:

Suomeen on tulossa maan alueelliseen laajuuteen nähden Pohjoismaiden vähiten kattava käräjäoikeusverkosto

Hallituksen esitys ei anna aihetta muuttaa Tuomariliiton aikaisemmin esittämiä kannanottoja. Tuomariliitto ei kannata käräjäoikeusverkoston olennaista supistamista jäljempänä esitetyillä perusteilla.

Mikäli hanketta ei palauteta oikeusministeriöön odottamaan tuomioistuinviraston perustamista, lakivaliokunnan tulee pyytää oikeusministeriöltä toimitilakustannuksista laskelma, joka perustuu todelliseen salitarpeeseen ja tilankäyttöön, sekä arvio, mitä videoneuvottelun käytön lisääminen oikeusturvan takaavalla tavalla maksaa.

Käräjäoikeusverkostosta ja summaaristen asioiden käsittelystä on joka tapauksessa päätettävä yhdessä, koska summaarisilla asioilla on kiinteä yhteys toimitilatarpeeseen ja ihmisten ja asioiden siirtelyyn.

Tuomariliitolla on vakava huoli oikeusturvan tehokkaasta toteutumisesta samanaikaisten organisaatiomuutosten ja asiaryhmien keskittämisten keskellä, mikäli esitetty uudistus toteutetaan sellaisenaan.

Yhteenveto Tuomariliiton keskeisistä argumenteista

1. Hankkeen ajoitus on väärä. Tuomioistuinvirasto on perustettava ensin.
2. Käräjäoikeusverkoston kehittäminen edellyttää, että taloudellisista ja yhteiskunnallisista vaikutuksista laaditaan etukäteen kattavat ja ulkopuolisten arvioitavissa olevat laskelmat ja selvitykset sekä pohditaan eri toteuttamisvaihtoehtoja.

3. Esityksessä on yliarvioitu säästöjä ja aliarvioitu kustannuksia ja haittoja. Esitys perustuu monilta osin epävarmoihin odotuksiin. Päätöksenteko ei voi perustua epärealistisiin odotuksiin.
4. Esityksessä ei ole sovellettu ilmoitettuja periaatteita johdonmukaisesti (esim. väestönkehitys, maantieteelliset etäisyydet, huonot kulkuyhteydet ja sivukanslioiden perustaminen ja lakkauttaminen). Poliittisetkin ratkaisut tulee perustella avoimesti.
5. Tuomioistuinverkoston pitää olla kattava. Välimatkat tuomioistuihin eivät saa muodostua kohtuuttoman pitkiksi tai hankaliksi. Kielellisten oikeuksien toteutuminen on turvattava.
6. Ehdotus vaarantaa kielellisten perusoikeuksien toteutumisen Etelä-Suomessa. Ehdotus heikentää myös saamenkielisen väestönosan tuomioistuinpalvelujen järjestämistä tavalla, joka on kyseenalainen perustuslain 17 §:n 3 momentissa turvatuun saamenkielellä viranomaisessa asioimisen oikeuden kanssa.
7. Käräjäoikeusverkoston ja istuntopaikkojen supistaminen ehdotetulla tavalla heikentää oikeusturvan saatavuutta ja lisää epätasa-arvoisuutta eri alueilla.
8. Uudistus ei tuo nykytilaan verrattuna todellisia säästöjä tai olennaisia etuja edes pitkällä tähtäimellä, koska uudet toimitilat ja matkustamisen lisääntyminen aiheuttavat lisäkuluja ja haittoja.
9. Juttujen siirtäminen isosta yksiköstä toiseen isoon yksikköön pääkaupunkiseudulla ei tehosta tai tasaa työmäärää ja resursseja, koska ne toimivat jo entuudestaan lisäresurssien avulla.
10. Näyttöä ei ole siitä, että oikeusturva paranisi laadullisesti tai määrällisesti tuomioistuinten yksikkökokoja suurentamalla. Isoissa käräjäoikeuksissakin on pitkät käsittelyajat.
11. Mikäli käräjäoikeuksien yhdistäminen johtaa sivukanslian perustamisen tarpeeseen, perusteet käräjäoikeuden säilyttämiselle itsenäisenä ovat olemassa.
12. Nykyisillä taloudellisilla resursseilla ja tekniikalla ei ole mahdollista kompensoida käräjäoikeusverkoston maantieteellisen kattavuuden pienentämisestä aiheutuvaa haittaa esityksessä väitetyin tavoin lisäämällä videoneuvottelun käyttöä. Käräjäoikeusverkoston harventamiseen ei tule ainakaan ryhtyä ennen kuin haja-asutusalueilla on videoneuvottelulaitteiden ja -tilojen verkosto valmiina.
13. Käytännössä näyttää olevan kysymys siitä, että ei haluta investoida turvajärjestelyihin ja digitalisoimiseen nykyistä määrää käräjäoikeuksia ja istuntosaleja. Muut esitetyt perustelut ovat näennäisiä oikeuspoliittisesti hyväksyttäviä argumentteja.
14. Tuomioistuinlaitoksen keskeinen ongelma on, että se on ollut pitkään aliresursoitu, eikä sitä ole korjattu. Ei ole uskottavaa, että rakenneuudistuksen johdosta resursseja kohdennettaisiin aikaisempaa enemmän lainkäyttöön, etenkin kun perusteluista ilmenevällä tavalla kysymys on säästöjen hakemisesta.

Hankkeen valmistelu ja toteuttaminen kytkettävä tuomioistuimen keskushallinnon uudistukseen

Tuomioistuinverkostoa koskeva tarkastelu ja valmistelu tulee jättää Tuomioistuinvirastolle, jonka tehtäviin tuomioistuinten kehittäminen kuuluu. Merkittävä ja pitkälle tulevaisuuteen tähtäävä päätöksenteko edellyttää tätä esitystä laajempaa kokonaisnäkemyä ja avointa keskustelua oikeusturvan tasosta, tuomioistuinlaitoksen rakenteesta ja lainkäyttöjärjestelmästä sekä luotettavaa tutkimustietoa.

Käräjäoikeusverkoston supistaminen ehdotetulla tavalla heijastuu myös muihin tuomioistuihin ja muihin toimijoihin.

Jatkuvat osauudistukset häiritsevät tuomioistuinten toimintaa ja kehittämistä, kuormittavat kohtuuttomasti henkilökuntaa sekä vaarantavat oikeusturvaa.

Tämänkin hankkeen valmistelu on toteutettu kiireellä, mikä näkyy esityksen puutteellisista perusteluista ja epärealistisista vaikutusolemuksista.

Käräjäoikeusverkostosta ja summaarisia asioita käsittelevistä käräjäoikeuksista päätettävä yhdessä

Tuomariliitto ei ymmärrä, millä perusteella käräjäoikeusverkostoon keskeisesti liittyvä asiaryhmä on erotettu erikseen valmisteltavaksi ja päätettäväksi toisin kuin muut erikoisasiaryhmät.

Tuomariliitto vastustaa summaaristen asioiden keskittämistä oikeus- ja työministerin linjaamalla tavalla kahdeksaan käräjäoikeuteen. Nykyinen tilanne on säilytettävä, kuten valtaosa laamanneista on esittänyt oikeusministeriölle lähettämässään kirjelmässä 2016. Joka tapauksessa asia on palautettava uuteen perusteelliseen työryhmävalmisteluun, jossa myös nykyisen tilanteen säilyttämisvaihto otetaan vakavasti tarkasteltavaksi. Aikaisemmat selvitykset ovat keskittyneet ensisijaisesti pohtimaan summaaristen asioiden siirtämistä ulosottoviranomaiselle eikä toissijaisen vaihtoehdon, tiettyihin käräjäoikeuksiin keskittämisen, hyötyjä ja haittoja verrattuna nykytilanteen säilyttämiseen ole missään vaiheessa kattavasti selvitetty. Sitä ei ole summaaristen asioiden keskittämistä valmistelevaan asetettu, 7.2.2017 mietintönsä (OM:n mietintöjä ja lausuntoja 12/2017) luovuttanut työryhmäkään tehnyt.

Hallituksen esityksen valmistelussa sivuutettu henkilöstöryhmät lain vastaisesti ja rikottu valtioneuvoston kuulemisohjeiden määräaikoja

Henkilöstöryhmien edustajilla ei ole ollut todellista mahdollisuutta osallistua hallituksen esityksen valmisteluun. Oikeusministeriö ei ole korjannut puutetta useista pyynnöistä huolimatta. Ensimmäinen vaihe on toteutettu virkamiestyönä. Jatkovalmistelussa asetetuissa 4 työryhmässä ei ollut alun perin lainkaan henkilöstöryhmien edustajia. Henkilöstö- ja viestintäryhmää täydennettiin henkilöstöryhmien edustajilla kesällä 2016. Yt-ryhmää täydennettiin 16.1.2017 yhdellä henkilöstöryhmien yhteisellä varsinaisella edustajalla ja kahdella varajäsenellä. Oikeusministeriön menettely rikkoo yhteistoiminnasta valtion virastoissa ja laitoksissa annetun lain 7 §:ää (HE 152/2013 vp).

Oikeusministeriö toimitti luonnoksen hallituksen esitykseksi 21.11.2016. Oikeusministeriö järjesti neljä kuulemistilaisuutta 28.11.-12.12.2016 ja varasi kuultaville tilaisuuden myös toimittaa kirjallinen lausunto viimeistään 12.12.2016. Lausuman antamiselle annetun määräajan olisi pitänyt olla kahdeksan viikkoa.

Ehdotus vaarantaa kielellisten perusoikeuksien toteutumisen Etelä-Suomessa

Esitys ei riittävästi turvaa perustuslain 17 §:n 2 momentissa turvattuja kielellisiä oikeuksia. Säännöksen mukaan ”jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asiassaan omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä, turvataan lailla”. Kielilain 35 §:n mukaan ”julkisen vallan on huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan. Hallintoa järjestettäessä tulee pyrkiä yhteensopiviin aluejaotuksiin, joissa turvataan suomen- ja ruotsinkielisen väestön mahdollisuudet saada palveluja omalla kielellään samanlaisten perusteiden mukaan”. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on toistuvasti kannanotoissaan (esim. PeVL 21/2009 vp) kiinnittänyt huomiota siihen, että järjestettäessä valtion viranomaisten aluejakoa perusoikeuksien turvaaminen edellyttää, että eri vaihtoehtojen välillä valitaan se, joka parhaiten toteuttaa kielelliset perusoikeudet.

Ruotsinkielisen väestönosan oikeuksia ei tosiasiassa pystytä turvaamaan perustettavissa Länsi- tai Itä-Uudenmaan käräjäoikeuksissa. Kysymys ei ole pelkästään siitä, että kielelliset oikeudet turvattaisiin säilyttämällä kielituomarien virkojen määrä nykyisellä tasolla tai lisäämällä kielituomareiden määrää. Kysymys on myös siitä, että kielitaitoisen kansliahenkilökunnan määrä pitäisi kyetä säilyttämään vähintään nykyisellä tasolla. Vastaava koskee myös ruotsinkielisten käräjänotaarien määrää, joka esityksen toteutuessa tulisi vähentymään merkittävästi, kun vahvasti ruotsinkielisten käräjäoikeuksien määrä vähenisi mannermaalla yhteen (Pohjanmaan käräjäoikeus). Manner-Suomeen ei tämän jälkeen jäisi yhtään käräjäoikeutta, jossa käräjänotaarien kelpoisuusvaatimuksena olisi erinomainen ruotsin kielen taito. Ehdotus johtaa siihen epätoivottavaan tilanteeseen, että ne ruotsinkieliset, joilla ei ole erinomaista suomenkielen taitoa, eivät voi suorittaa tuomioistuinharjoittelua muualla kuin Ahvenanmaan käräjäoikeudessa.

Esityksellä on heijastusvaikutuksia myös käräjäoikeuksissa käytettävään työkielen. Tosiasiassa suurimmat vaikutukset tässä suhteessa olisi Espoon käräjäoikeuden ja nykyisen Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden yhdistämisellä, jonka seurauksena ruotsia tosiasiallisena työkielenä käytävä Raaseporin kanslia lakkautettaisiin ja sen henkilökunta siirrettäisiin yhdistetyn käräjäoikeuden Espoossa sijaitsevaan kansliaan, jossa työkieli olisi suomi. Neljän käräjäoikeuden yhdistämisen seurauksena syntyvässä uudessa Itä-Uudenmaan käräjäoikeudessa ei enää olisi kansliaa Porvoossa ja käräjäoikeuden työkieli olisi niin ikään suomi. Tämän hetkinen tilanne, jossa nykyisessä Itä-Uudenmaan käräjäoikeudessa käytetään suomen ohella myös ruotsia työkielenä, loppuisi. Kanslian työkielen muuttuminen heijastuu suoraan sekä tuomareiden että kansliahenkilökunnan ruotsin kielen taitoon kielitaitoa heikentävästi. Selvää on, että kielitaitoisen henkilöstön rekrytointi muodostuu ongelmaksi. Oikeusministeriön käsitys uuden organisaation paremmista rekrytointimahdollisuuksista on vailla todellisuuspohjaa.

Ensinnäkin nykyisen Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden Raaseporin kanslian henkilökunta, joka on vahvasti kaksikielinen, on sitä mieltä, ettei heillä ole yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta tosiasiallisia mahdollisuuksia ottaa vastaan työtä Espoossa suunnitteilla olevan uuden käräjäoikeuden ainoassa kansliassa pitkän etäisyyden ja hitaitten julkisten kulkuyhteyksien vuoksi (useita vaihtoja, pitkät odotusajat). Raaseporista matkanteko julkisilla kulkuneuvoilla Espoon Kiloon, jossa uuden käräjäoikeuden kanslia tulee sijaitsemaan, kestää vähintään 1 tunti 40 minuuttia eikä perille ole mahdollista ehtiä kello kahdeksaksi, jolloin kansliahenkilökunnan työaika alkaa.

Toisekseen oikeusministeriön kieliasianneuvos on julkisuudessa todennut kokemusten osoittavan, että siirrettäessä henkilökuntaa vahvasti kaksikieliseltä toimipaikalta enimmäkseen yksikieliselle toimipaikalle, palvelu vähemmistökielellä toimii hetken aikaa, mutta heikkenee nopeasti ajan kuluessa (HBL 12.2.2016). Konkreettisenä esimerkkinä tilanteesta, jossa näin on käynyt, on Hätäkeskuslaitoksen organisaatiomuutos (Eduskunta / Kirjallinen kysymys KK 69/2016 s. 2).

Lisäksi Espoon käräjäoikeuden laamanni on oikeusministeriölle ilmoittanut, että jo nykyään Espoon käräjäoikeudella on ollut vaikeuksia rekrytoida ruotsin kielen erinomaisesti hallitsevaa kansliahenkilökuntaa siitä huolimatta, että käräjäoikeus sijaitsee pääkaupunkiseudulla (ks. ministeriölle 11.10.2016 toimitettu sähköpostiviesti). Voi vain kysyä, miten äidinkieltään ruotsinkielisen tai muutoin erinomaiset ruotsin kielen taidot omaavan kansliahenkilökunnan rekrytointi onnistuu sen jälkeen, kun uudistus toteutetaan ja Espoon ja Länsi-Uudenmaan käräjäoikeudet yhdistyvät. Vastaava koskee myös nykyisen Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden, jonka kanslia sijaitsee vahvasti ruotsinkielisellä alueella Porvoossa, yhdistymistä Vantaan, Tuusulan ja Hyvinkään käräjäoikeuksien kanssa uudeksi Itä-Uudenmaan käräjäoikeudeksi, jonka hallinnollinen kanslia tulee sijaitsemaan Vantaalla ja toinen kanslia Hyvinkäällä. Edellä kerrottuun nähden esityksessä useasti toistettu väite siitä, että suuremmat yksiköt työnantajina houkuttelevat paremmin osaavaa ja kielitaitoista henkilökuntaa, on perusteeton ja vastoin todellista kokemustietoa.

Jos esitys toteutetaan, merkitsee se tosiasiallisesti, että vahvoja ruotsinkielisten palveluiden yksiköitä lakkautetaan ilman, että tosiasialliset tarpeet täyttävä korvaava vaihtoehtoinen ratkaisu olisi olemassa. Kansalaisten mahdollisuus oikeudenkäynnissä käsitellä asiaa omalla äidinkielellään vaarantuu, kun käräjäoikeuksissa ei uudistuksen jälkeen tule olemaan riittävää määrää ruotsin kielen taitoista kansliahenkilökuntaa. Perustuslaillisesta näkökulmasta tarkasteltuna tämä on erittäin kyseenalaista, kun samanaikaisesti esityksessä ollaan säilyttämässä käräjäoikeuksia, joiden väestömäärä on huomattavan pieni.

Esityksen mukaisista mannermaalla sijaitsevista käräjäoikeuksista esimerkiksi suunnitteilla olevien Kymenlaakson käräjäoikeuden ja Kanta-Hämeen käräjäoikeuden tuomiopiirien väestömäärät (noin 173.000 ja noin 175.000 henkeä) ovat samaa luokkaa kuin esimerkiksi uudistuksessa muutoksen kohteeksi joutuvan Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden tuomiopiirin väestömäärä. Neljän käräjäoikeuden (Pohjois-Karjala, Etelä-Savo, Etelä-Karjala ja Kainuu) tuomiopiirien väestömäärät ovat, osin vielä selvästi, nykyisen Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden tuomiopiirin väestömäärää pienempiä. Kysymys kuuluukin, mitkä ovat ne

todelliset syyt, joiden vuoksi esimerkiksi Itä-Uudenmaan käräjäoikeus ja Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus ovat joutuneet luonnoksessa niin mittavien uudistusten kohteeksi, mutta eivät sen sijaan esimerkiksi edellä mainitut muut käräjäoikeudet. Syyt eivät voine pääsääntöisesti liittyä ainakaan kulkuyhteyksiin, koska asiointi- ja työssäkäyntimatkat niin autolla kuin julkisilla kulkuvälineilläkin ovat esimerkiksi Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson käräjäoikeuksien kansliapaikkakuntien sekä Kanta-Hämeen käräjäoikeuden ja lähimpien muiden käräjäoikeuksien (Pirkanmaa ja Päijät-Häme) kansliapaikkakuntien välillä lyhyemmät kuin nykyisen Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden hallintokansliasta Raaseporista nykyisen Espoon käräjäoikeuden kansliaan (etäisyys lyhintä tieyhteyttä käyttäen noin 88 kilometriä).

Ehdotus heikentää myös saamenkielisen väestönosan tuomioistuinpalveluja

Ehdotukseen sisältyy Lapin käräjäoikeuden Sodankylän kanslian lakkauttaminen. Tämä heikentää perustuslain 17 §:n 3 momentissa saamenkieliselle väestölle turvattua oikeutta asioida omalla äidinkielellään viranomaisessa, vaikka istuntopaikkoja on saamelaisten kotiseutualueelle jäämässäkin.

Saamenkielisen väestönosan tuomioistuinpalveluja heikentää myös ehdotettu yrityssaneeraus- ja ulosottoasioiden keskittäminen Oulun käräjäoikeuteen, jolla ei ole kokemusta saamenkielisten palveluiden järjestämisestä ja jonne istuntomatka esimerkiksi Ivalosta on noin 510 kilometriä. Tämä vastaa tilannetta, jossa pääkaupunkiseudulla asuva joutuisi hakemaan oikeusturvaa Nurmeksesta.

Aikaisemman vuonna 2010 toteutetun uudistuksen vaikutuksia ei ole selvitetty

Tutkimustieto edellisen rakenneuudistuksen kokonaisvaikutuksista käräjäoikeuksien toimintaan oikeusturvaan ja muihin toimijoihin ja sille asetettujen säästö- ja laatutavoitteiden toteutumisesta puuttuu edelleen. Oikeusministeriö teetti keväällä 2013 vain kolmea käräjäoikeutta koskeneen selvityksen vuoden 2010 käräjäoikeuksien lakkauttamisen vaikutuksista.

Tuomariliitto pitää otantaa liian suppeana ja puutteellisenä. Otannan pienuuden vuoksi tulokset eivät ole yleistettävissä. Lisäksi arvioinnin ulkopuolelle oli rajattu kokonaan uudistuksen vaikutukset kansalaisten oikeusturvaan.

Esityksen oikeusturvavaikutusten arvioinnin puutteellisuudesta

Esityksessä ei ole arvioitu riittävällä tavalla käsiteltävänä olevan esityksen vaikutuksia oikeusturvaan. Oikeusturvan saatavuutta ei paranneta perustamalla nykyistä suurempia yksiköitä ja pidentämällä välimatkoja. Pidentyvien etäisyyksien haittoja ei kompensoida esityksessä esitetyillä toimenpiteillä.

Esityksen mukaan luomalla nykyistä suurempia hallinnollisia yksiköitä voidaan työmäärää ja resursseja jakaa nykyistä tehokkaammin ja tasaisemmin. Edelleen perustelujen mukaan hallintoa keventämällä ja toimintakustannuksia alentamalla tuomioistuinlaitoksen tarpeellisia resursseja voidaan ohjata lainkäyttöön.

Edellä lausutun johdosta Tuomariliitto toteaa ensinnäkin, että tuomioistuinelaitoksen keskeinen ongelma on, että se on ollut pitkään aliresursoitu, eikä sitä ole korjattu. Ei ole uskottavaa, että rakenneuudistuksen johdosta resursseja kohdennettaisiin aikaisempaa enemmän lainkäyttöön, etenkin kun perusteluista ilmenevällä tavalla kysymys on säästöjen hakemisesta. Toisekseen tutkittua tietoa ei ole siitä, että oikeusturvan laadun turvaaminen tai tehokkuus edellyttäisivät tuomioistuimilta suurta kokoa. Päinvastoin kokemukset erittäin isoissa kärjäoikeuksissa eivät ole olleet pelkästään myönteisiä esim. johtamisen ja käsittelyaikojen suhteen. Erityisosaamisen kehittämiseen ja hyödyntämiseen vaikuttavat keskeisesti myös tuomioistuimen sisäiset järjestelyt ja resurssit. Kolmen tuomarin kokoonpanojen käytön esteenä nykyistä useammin ei ole yksikkökokoa, vaan resurssipula. Yksikkökokoon suurentaminen ei siten ratkaise tätä ongelmaa, kuten esityksessä annetaan ymmärtää.

Oikeusturvan periaatteellisena lähtökohtana on, että kaikille taataan yhtäläiset oikeudensaantimahdollisuudet riippumatta asuinpaikasta, tulotasta tai muista sosiodemografisista indikaattoreista. Oikeusturvan saatavuuden ei pitäisi olla kiinni asuin- tai toimipaikasta.

Tuomioistuinverkoston pitää kattaa koko Manner-Suomi siten, että kansalaisten etäisyydet tuomioistuimiin eivät ole kohtuuttoman pitkät ja että asianosaisille aiheutuvia kustannuksia ei kohtuuttomasti kasvateta. Arvioinnissa on otettava huomioon alueen yritys- ja väestöpohja, tuomioistuinten kyky palvella aluetta ja maantieteelliset etäisyydet ja liikenneyhteydet.

Esityksessäkin on myönnetty, että esityksen mukainen kärjäoikeusverkoston mittava supistaminen heikentää oikeuden saatavuutta. Esityksessä väitetään, että välimatkat kasvavat vain jonkin verran. Välimatkat tuomioistuimeen kasvavat erityisesti Pohjois-, Keski- ja Itä-Suomessa. Esimerkiksi Lapin kärjäoikeuden Sodankylän kanslian lakkautus pidentää jo entuudestaan pitkää matkaa Ivalosta kärjäoikeuden kansliaan noin 160 kilometristä yli 290 kilometriin. Esimerkiksi Kainuussa Kuhmon ja Suomussalmen istuntopaikkojen lakkautus merkitsee 70-150 kilometrin matkaa Kajaaniin. Julkisen liikenteen yhteydet ovat heikkoja harvaan asutuilla alueilla, mutta myös sivuttaissuunnassa Etelä-Suomessa (Raasepori-Espoo ja Porvoo-Vantaa). Esityksen mukainen kärjäoikeusverkosto ei ole maantieteellisesti tasapuolinen, vaan se lisää kansalaisten ja yritysten alueellista eriarvoisuutta.

Oikeuspalveluiden saatavuus on tärkeä oikeusturvan osatekijä. Nykyinen suunta oikeusapupalveluiden kehityksessä vaarantaa harvemmin asuttujen seutujen ihmisten oikeusturvan. Toimintojen keskittäminen isoille paikkakunnille tarkoittaa käytännössä myös muiden oikeuspalveluiden vähenemistä harvemmin asutuilta seuduilta, mikä vaikeuttaa edelleen oikeuden saatavuutta harvemmin asutuilla seuduilla. Tutkitusti tuomioistuimen lakkauttamisen myötä paikkakunnalta vähenevät tai loppuvat kokonaan myös muut oikeuspalvelut ja toimipaikat. Tätä johtopäätöstä tukevat myös kentältä tulleet viestit.

Lakimiesliiton tekemien selvitysten mukaan tuomioistuinten ulkopuolisten oikeuspalvelujen saatavuus on heikentynyt niillä paikkakunnilla, joilta kärjäoikeuksia on jo lakkautettu. Asianajotoimistojen määrä on näillä

paikkakunnilla vähentynyt 15 prosentilla ja niissä työskentelevien juristien määrä 20 prosentilla uudistusta seuranneen viiden vuoden aikana.

Asianajajaliitto näkee suurena uhkana, että kärjäoikeuden kyseisiltä paikkakunnilta loppuvat myös muut oikeudelliset palvelut kuin tuomioistuinasioihin liittyvät, jos kärjäoikeus tai istuntopaikkoja lakkautetaan. Kolmasosa pääkaupunkiseudun ulkopuolisista Suomen asianajajista on yli 60-vuotiaita eli tulee lähivuosina jäämään eläkkeelle. Pääosa heistä pitää yhden asianajajan asianajotoimistoa. Valtaosa näiden asianajajien töistä on tuomioistuinasioita. Jo nyt nuorista juristeista on pulaa asianajotoimistoissa yliopistopaikkakuntien ulkopuolella. Asianajajat esim. Lahdesta, Jyväskylästä, Vaasasta ja Seinäjoelta kertovat, että vaikka asianajotoimistossa olisi avoin työpaikka, hakijoita ei (juurikaan) ole. Asianajajaliitto pitää erittäin epätodennäköisenä, että nuoret juristit hakeutuisivat yrittäjiksi tai palkkatyöhön asianajajiksi niille paikkakunnille, joista kärjäoikeuden istuntopaikka on lakannut tai lakkaa.

Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa on tutkittu valtion varoin kustannettua oikeusapua yksityisten avustajien hoitamana (Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tiedonantoja 124, Julkinen oikeusapu, Yksityisten avustajien toiminta 2014). Aineistosta saadun tiedon perusteella julkiset ja yksityiset oikeudelliset palvelut keskittyvät yhä voimakkaammin maakuntien asukaskeskittyymiin. Tämä on johtanut siihen, että osa maakunnista ja niiden sisäisistä alueista kärsii oikeusapupalveluiden pulasta. Palveluiden etäännyminen aiheuttaa osaltaan tiettyjen asiakkaiden passivoitumista entisestään.

Niin ikään oikeuspalveluiden vähentymisellä on kerrannaisvaikutuksia lisäksi muihin työpaikkoihin ja palveluihin.

Yksittäiselle kansalaiselle välimatkojen kasvaminen on merkityksellistä eikä siitä aiheutuvaa haittaa voida vähentää sähköistä asiointia tai videoneuvotteluita lisäämällä siinä määrin kuin esityksessä annetaan ymmärtää. Tuomariliitto pitää epärealistisena visiota etäoikeudenkäyntien ja videoyhteyksien käytön voimakkaasta lisääntymisestä. Videokuulemisen laajentamisesta ja tallenteiden käyttöön otosta ei ole tehty päätöksiä. Vaikka lainsäädännössä lisättäisiin videoyhteyksien käyttöä istunnoissa ja muussa asiointissa nykyisestä, monet istunnot ja asiat ovat sellaisia, että niitä ei ole mahdollista hoitaa videoneuvotteluyhteyden välityksellä. Videoyhteyksien käytön laajentaminen edellyttäisi myös erittäin kattavaa videoneuvottelulaitteiden verkostoa, jota ei ole vielä olemassa. Kuntien yhteispalvelupisteet eivät täytä oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille ja tietosuojalle asetettavia vaatimuksia. Verkoston rakentaminen edellyttäisi huomattavaa taloudellista panostusta ja henkilökuntaa hoitamaan verkostoa ja huolehtimaan turvallisuudesta. Esityksessä ei ole arvioitu lainkaan tästä aiheutuvia kustannuksia. Videoneuvotteluiden käytön laajentaminen ei ole mahdollista oikeusturvan takaavalla tavalla nykyisillä resursseilla.

Esimerkiksi Ruotsissa todistelu-uudistus on edellyttänyt huomattavia teknisiä voimavaroja sekä tuomioistuimen henkilöstöön kohdistunutta koulutusta. Näiden yhteenlasketuksi hinnaksi on muodostunut 262 miljoonaa kruunua (noin 30,4 miljoonaa euroa).

Esityksen taloudellisten vaikutusten arvioinnin puutteellisuudesta

Esityksessä arvioidut säästöt ovat ylimitoitettuja ja puutteellisiin selvityksiin perustuvia sekä vailla todellisuuspohjaa. Vastaavasti kustannusten lisääntyminen on aliarvioitu tai sivuutettu kokonaan esityksessä.

Pidentyvät matkat tulevat lisäämään kaikkien toimijoiden ja asianosaisten kärejäpäivään käytettyä aikaa ja matkakustannuksia. Valtion talouden kannalta taloudellisesti merkittävin kustannuserä on valtion varoista maksettavien avustajien matkakulujen ja matka-ajan palkkioiden (110 euroa/tunti) nousu.

Esityksessä ei ole edelleenkään selvitetty riittävästi asiointimatkojen pitenemisestä tai lyhentymisestä asianosaisille ja heidän avustajilleen matkustamisesta aiheutuvia lisäkustannuksia. Esityksessä ei ole edes esitetty euromääristä arviota, kuinka paljon valtion varoista maksettavat matkakustannukset lisääntyvät kokonaisuudessaan. Esityksessä ei ole edelleenkään arvioitu, kuinka suuri osuus todistelukustannuksista on matkakustannuksia, vaikka tämä tieto olisi ollut saatavissa. Esityksessä on lausuttu, että näiden kustannusten määrän luotettava arviointi on hyvin hankalaa, mutta ei sen pitäisi olla Tuomariliiton käsityksen mukaan sen hankalampaa kuin esimerkiksi istuntosali- tai toimitilakapasiteetin taloudellisten arviointi. Siten taloudellisten vaikutusten arviointi on edelleen olennaisesti puutteellinen tältä osin.

Valtion varoista vuonna 2015 avustajille maksettavista matkakustannuksista noin 1,9 miljoonaa euroa koskee käräjäoikeuksia, joiden toimipaikkoihin kohdistuu muutoksia. Tähän nähden on selvää, että matkakustannusten voidaan arvioida lisääntyvän merkittävästi toisin kuin esityksessä väitetään. Esityksessä yliarvioidaan sähköisen asioinnin ja videoneuvotteluiden lisäämisen positiivista vaikutusta matkakustannuksiin, koska jo nykyisinkin avustajat laittavat asiat vireille ja kommunikoivat sähköisesti eikä videoneuvotteluiden käyttö ole edes mahdollista asioiden käsittelyn jatkovaiheissa siinä määrin kuin annetaan ymmärtää.

Etäisyyksien kasvaessa asianosaisten ja kuultavien tuominen paikalle poliisin toimesta lisääntyy, mikä myös kasvattaa oikeudenhoidon kokonaiskustannuksia. Lisäksi etäisyyksien kasvamisella on vaikutusta van- kikuljetuksiin. Valtion varoista maksettavien matkakustannusten lisäksi yksittäisen kansalaisen omat oikeudenkäyntikulut sekä vastuu vastapuolen kohonneista oikeudenkäyntikuluista kasvaa.

Ulkopuolinen ei kykene hallituksen esityksen perusteella todentamaan tai arvioimaan toimitilakustannuslaskelmien perusteita eikä oikeellisuutta. Esityksessä ei ole täsmennetty millään tavoin uudistuksen aiheuttamia toimitilakustannuksia, jotka syntyvät uusien toimitilojen rakentamisesta ja tyhjiksi jäävien tilojen vuokra- ja muina kuluina. Suuremmissa keskuksissa kiinteistöjen vuokratulot ja ylläpitokulut ovat yleensä suuremmat kuin pienemmillä paikkakunnilla. Oikeusministeriö on eräässä viime kevään aikana toteutetussa yt-menettelyn aloittamistilaisuudessa ilmoittanut, että alkuvaiheessa toimitilakustannukset jopa kasvavat.

Tuomariliiton käsityksen mukaan esityksen toteuttaminen tulisi aiheuttamaan merkittävää lisätoimitilojen tarvetta useissa yksiköissä (esim.

Länsi-Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan kärjäoikeudet). Näiden lisätoimiloiden järjestämisestä aiheutuvia lisäkustannuksia ei ole asianmukaisella tavalla otettu huomioon kustannusvaikutuksia arvioitaessa jäljempänä ilmenevästä syystä. Myös henkilöstön siirtoihin liittyvät kustannukset on sivuutettu kevyesti.

Selvää on, etteivät esimerkiksi vanhat toimitilat Vantaalla riitä kattamaan tulevan Itä-Uudenmaan kärjäoikeuden kasvavaa henkilömäärää siitä huolimatta, että esityksen mukaan kärjäoikeudelle olisi Vantaan hallinnollisen kanslian lisäksi jäämässä sivukanslia Hyvinkäälle. Asia korostuu, koska Helsingin hovioikeuspiirin summaaristen asioiden käsittely ja siten niiden vaatima henkilökunta on suunniteltu sijoitettavaksi lähtökohdaisesti Vantaalle samoihin toimitiloihin. Mutta jo nyt tiedetään, että ainakin ylimenovaiheessa henkilökunta jäisi Helsingin kärjäoikeuden tiloihin

Oikeusministeriön toimitilalaskelmat eivät perustu todelliseen salitarpeeseen ja kustannuksiin, vaan laskennalliseen salitarpeeseen, minkä vuoksi laskelmat antavat harhaanjohtavan kuvan saatavista säästöistä. Istuntosaleja tarvitaan kuitenkin jatkossa yhtä paljon kuin ennen. Istuntosalien määrä on suoraan riippuvainen tuomarien määrästä eikä yksiköiden määrästä. Lisäksi tuomioistuinten tehokas toiminta edellyttää aina tiettyä ylikapasiteettia istuntosaleissa, jottei istuntoja tarvitse jättää toimittamatta salipulan vuoksi tai odottelun vuoksi tule lisäkustannuksia. Esityksen mukainen laskennallinen istuntosalikapasiteetti on laskettu siten, että salikapasiteettia hyödynnetään täysimääräisesti, eikä siinä ole otettu huomioon istuntosalien sijaintia ja tavanomaisia muuttuvia tekijöitä (esim. sovinto, asianosaisten tai todistajien poissaolo, puheenjohtajan sairastuminen), joiden johdosta istuntoja joudutaan jatkuvasti peruuttamaan. Istuntojen kestoajan tarkka arvioiminen etukäteen on myös hyvin vaikeaa, minkä vuoksi salivarauksissa on väistämättä huomioitava jo ennakoon mahdollisten yllätysten aiheuttamat viiveet. Saman salin varaaminen saman päivän aikana useisiin eri istuntoihin voi muutoin sekoittaa useiden henkilöiden aikataulut. Saavutettava lopputulos on tällöin myös taloudellisesti arvioiden kestävä, jos tuomareita, kärjäsihteereitä, oikeudenkäyntiavustajia, asianosaisia ja todistajia pidetään tyhjäkäynnillä odottamassa tilojen vapautumista.

Esimerkiksi Tuomariliiton saaman tiedon mukaan laskennallisen istuntosalikapasiteetin mukaan tulevan Länsi-Uudenmaan kärjäoikeuden istuntosalikapasiteetti Espoossa sijaitsevassa tulevassa hallinnollisessa kansliassa olisi riittävä siitä huolimatta, että Espooseen siirtyisi Lohjan ja Kirkkonummen istuntosaleissa vuosittain käsiteltävät keskimäärin 800 rikosasiaa siirtyvistä riita- ja hakemusasioista puhumattakaan. Oikeusministeriön tiedossa kyllä on, ettei istuntosalikapasiteetti riitä edes nykyisen Espoon kärjäoikeuden tarpeisiin.

Liian alhainen salikapasiteetti tulee aiheuttamaan käsittelyaikojen pidentymistä ja tämä ongelma tulee vain pahenemaan pidemmällä aikavälillä huomioon ottaen väestömäärän kasvu.

Istuntosalien määrä vaikuttaa puolestaan suoraan Aipan edellyttämiin investointeihin. Esitystekniikan ja salikalusteiden kustannusten määrä riippuu merkittävästi myös siitä, mikä on salien varustelun nykytila ja mikälainen varustelutaso jatkossa päätetään toteuttaa kussakin yksikössä. Kalusteiden taloudellinen vaikutus on joka tapauksessa arvioitu täysin

yläkanttiin, koska se perustuu kaikkien kalusteiden uusimiseen. Selvää on, että kaikkia kalusteita ei tarvitse uusia. Esityksessä epäsuorasti myönnetäänkin, että kalusteiden uusimistarvetta ei ole tosiasiasa arvioitu tässä vaiheessa, vaan se on jätetty toteuttamisvaiheeseen. Esityksessä on esitetty kaksi kustannusvaihtoehtoa esitystekniikalle. Tuomariliiton tiedossa ei ole, minkä vuoksi halvempi langaton vaihtoehto ei olisi toteuttamiskelpoinen. Tuomariliitto ei myöskään ymmärrä, minkä vuoksi salitekniikka maksaa enemmän, jos on 330 salia, kuin jos on esityksen mukainen määrä 282 salia.

Tuomariliitto toteaa, että tällä hetkellä ei ole varmuutta siitä, millä aika-aulalla ja missä laajuudessa Aipaa koskevat investoinnit tehdään. Salija työhuonetekniikan sekä turvajärjestelyjen toteuttaminen on niin suuri investointi, että se on joka tapauksessa jaksotettava suhteellisen pitkälle, kuten esityksessä todetaan. Kun Aipan käyttöönotto tulee viivästymään alun perin esitetystä aikataulusta, niin ainakaan tämän vuoksi ei tule kii-rehtiä käräjäoikeusverkostoa koskevaa päätöksentekoa. Yksinkertaisimmillaan Aipa edellyttää työpisteisiin vain internetyhteyttä ja hallinnonalan tietokonetta ja istuntosaleihin videotykkiä ja kangasta. Esityksessä todetut seikat, esimerkiksi sakkomenettelyn käyttöalan laajentaminen entistä useampiin rikoksiin, eivät tule vähentämään istuntosalien tarvetta toisin kuin esityksessä väitetään. Sakkomenettelyyn soveltuvat asiat tulevat jatkossakin olemaan selviä ja yksinkertaisia asioita, jollaiset käsitellään nykyisin pääsääntöisesti oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvun tarkoittamassa kirjallisessa menettelyssä.

Esityksen vaikutukset hovioikeuspiireihin

Esityksen mukaan myös hovioikeuspiirirajoihin olisi tulossa muutoksia siten, että yhdistämisen jälkeinen Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus sijoitettaisiin Helsingin hovioikeuspiiriin, mikä merkitsisi nykyisen Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden alueen siirtämistä Turun hovioikeuspiiristä Helsingin hovioikeuspiiriin. Vastaava siirto on varsin hiljattain tehty päinvastaiseen suuntaan, kun nykyisen Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden muodostaneet Raaseporin ja Lohjan käräjäoikeudet siirrettiin Helsingin hovioikeuspiiristä Turun hovioikeuspiiriin 1.1.2005 lukien Helsingin hovioikeuden ruuhkautumiseen liittyvistä syistä. Samalla työmäärien tasaimiseksi Satakunnan käräjäoikeus, jonka kanslia sijaitsee Porissa, siirrettiin Turun hovioikeuspiiristä Vaasan hovioikeuspiiriin.

Hovioikeuksien työtilastot osoittavat, etteivät ne perusteet, joilla nykyisen Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden alueen siirto Turun hovioikeuspiiriin aikanaan tehtiin, ole menettäneet merkitystään. Esityksen mukaisella Länsi-Uudenmaan ja Espoon käräjäoikeuksien yhdistämisellä tulisi joka tapauksessa olemaan merkittäviä seuraamuksia hovioikeuksien resurs-sien kannalta. Tämä pitää paikkansa siinäkin tapauksessa, että yhdis-tetty käräjäoikeus päätettäisiin esityksestä poiketen sijoittaa Turun hovi-oikeuspiiriin. Esityksen mukainen ratkaisu johtaisi puolestaan myös tar-peeseen arvioida uudelleen Satakunnan käräjäoikeuden asemaa Vaa-san hovioikeuspiirin osana.

Tuomariliitto toteaa, että kaikesta päätellen esityksen hovioikeuspiirija-koon liittyvien vaikutusten arviointia ei ole käytännössä lainkaan tehty tai, jos vaikutuksia on arvioitu, niin tätä ei ainakaan ole tehty riittävien selvi-tysten pohjalta eikä mahdollisesta arvioinnista ole esityksessä muita jäl-

kiä kuin sivulla 37 oleva lyhyt maininta Turun hovioikeuteen Länsi-Uudenmaan kärjäoikeudesta valitetuista asioista vuonna 2015.

Tuomariliiton näkemyksen mukaan kärjäoikeusverkoston uudistamisen yhteydessä olisi tullut kattavasti arvioida eri vaihtoehtojen vaikutukset myös hovioikeuspiirien kannalta. Se, millainen kärjäoikeusverkosto ja hovioikeusverkosto Suomessa tulevana vuosikymmeninä on, tulisi ratkaista kokonaisuutena tarkastellen riittävien selvitysten pohjalta. Nyt näin ei ole tapahtumassa. Oikeusministeriön puutteellisten selvitysten pohjalta ajama esityksen mukainen kärjäoikeusverkoston karsiminen tuskin jää lopulliseksi. Joka tapauksessa se on johtamassa hovioikeuksien osalta tilanteeseen, jossa Turun ja Helsingin hovioikeuksien piirirajaa muutetaan tavalla, joka väistämättä synnyttää tarpeen tarkastella myöhemmin uudelleen ainakin Turun ja Vaasan hovioikeuksien piirirajaa. Tämä ei ole järkevää tuomioistuinverkoston kehittämistä ja on omiaan johtamaan vain epävarmuustilan jatkumiseen koko tuomioistuinlaitoksessa ja osaltaan myös taloudellisten resurssien hukkaamiseen jatkuviin muutoshankkeisiin tilanteessa, jossa ne tulisi mahdollisimman tehokkaasti kohdentaa tuomioistuinten toimintaedellytysten ja kansalaisten oikeusturvan takaamiseen.

Esityksellä on huomattavia vaikutuksia kärjäoikeuksien henkilökuntaan

Keskittäminen johtaa pahimmillaan tilanteeseen, jossa kärjäoikeuksiin ei saada rekrytoitua riittävästi uutta ammattitaitoista henkilöstöä, kun samanaikaisesti kansliahenkilökuntaa joudutaan irtisanomaan niistä kärjäoikeuksista, jotka yhdistetään tai joista asioita siirretään pois.

Esityksessä ei ole myöskään annettu minkäänlaista painoarvoa tai laskettu taloudellista arvoa sille, millaisia kustannuksia tuomareiden ja kansliahenkilökunnan kulkeminen sivukanslioihin tai toisaalla sijaitseviin istuntopaikkoihin aiheuttaa suoranaistena matkakustannuksina tai työmatkojen osalta menetettynä työaikana sekä mitä vaikutuksia matkakäräjien lisääntymisellä on yleiseen työhyvinvointiin ja työssä jaksamiseen. Korkeimman oikeuden vuonna 2010 teettämä selvitys tuomareiden ja esittelijöiden työhyvinvoinnista yleisissä tuomioistuimissa osoittaa, että tuomiopiirien laajeneminen ja matkakäräjät lisäävät työn kuormittavuutta ja työpahoinvointia.

Tuomariliitto on jo aikaisemmissa lausunnoissaan todennut, ettei kärjäoikeuksia tule yhdistää, mikäli se johtaa uusien sivukanslioiden perustamiseen. Esityksen mukaan erillisiä sivukanslioita jäisi neljälle paikkakunnalle. Tuomariliitto toteaa edelleen, että mikäli kärjäoikeuksien yhdistäminen johtaa sivukanslian perustamisen tarpeeseen, perusteet kärjäoikeuden säilyttämiselle itsenäisenä ovat olemassa. Kärjäoikeuksien yhdistämisellä tavoiteltavia etuja ei tällöin saavuteta, koska sivukansliat ovat ristiriidassa tuottavuus- ja tehokkuustavoitteiden kanssa. Lisäksi sivukansliat ovat ongelmallisia myös johtamisen, tasaisen työtehtävien jaon, toimenkuvien yhdenmukaisuuden, työhyvinvoinnin ja erikoistumisen kannalta. Tätä johtopäätöstä tukee myös kolmen kärjäoikeuden osalta vuonna 2013 teetetty arviointiraportti.

Erityisasiairyhmistä

Ulosottovalitus- ja yrityssaneerausasiat

Keskitettäväksi esitetyistä asiaryhmistä ovat asia- ja työmäärien perusteella merkityksellisimmät ulosottovalitus- ja yrityssaneerausasiat. Nyt esitettyjen muutosten vaikutuksista ei ole olemassa sen paremmin henkilöstö- kuin taloudellisten vaikutusten arviointia. Tätä voidaan pitää vakavana puutteena silloin, kun lausuttuna tavoitteena on varmistaa tuomioistuinten toimintakyky tulevaisuudessa niiden rakenteita uudistamalla. Ulosottovalitusasiat ja yrityssaneerausasiat ovat tyypillisesti asioita, joiden käsittely etenee tuomarivetoisesti ja kansliahenkilötyövoiman käyttö on vähäistä.

Esimerkkinä tuomioistuimille asetetuista päällekkäisistä uudistusvaatimuksista voidaan mainita Pohjanmaan kärjäoikeus, joka suunnitellun mukaan yhdistyy Keski-Pohjanmaan kärjäoikeuden kanssa ja johon lisäksi ollaan tämän hetken tiedossa olevien ehdotusten mukaan keskittämässä koko Vaasan hovioikeuspiirin yrityssaneerauksia (asiaryhmän kasvu vuoden 2015 tasolla 48 kpl → 104 kpl), ulosottovalituksia (asiaryhmän kasvu vuoden 2015 tasolla 53 kpl → 149 kpl) sekä summaarisia asioita (asiaryhmän kasvu vuoden 2015 tasolla 8.545 kpl → 53.752 kpl).

Jo pelkkä ulosottovalitusasioiden keskittäminen edellyttää vastaanotavalta kärjäoikeudelta varsin tuntuvaan varautumista suunniteltuun muutokseen niin tuomariresurssien kuin asiaryhmän lainkäytön tuntemuksenkin osalta.

Tuomariliiton näkemyksen mukaan nyt kysymyksessä olevia erityisasiairyhmiä keskitettäessä tulisi kiinnittää huomiota seuraaviin näkökohtiin:

1. Onko tarvetta keskittää yrityssaneerausasiat ja ulosottovalitusasiat samoihin kärjäoikeuksiin? Edistääkö keskittäminen erityisasiantuntemuksen ylläpitoa ja lisäämistä?
2. Mitkä ovat keskitettävien asioiden määrät ja niiden käsittelyyn vastaanottavissa kärjäoikeuksissa käytettävissä olevat resurssit?
3. Miten keskittäminen vaikuttaa asianosaisten oikeusturvan toteutumiseen?
4. Keskittäminen tulee toteuttaa yhtenäisten periaatteiden mukaisesti.

Johtopäätökset

Tuomariliitto yhtyy näkemykseen, että Turun hovioikeuspiirin alueella on edelleen tarkoituksenmukaista käsitellä yrityssaneerausasioita ja ulosottovalitusasioita kaikissa niitä tälläkin hetkellä käsittelevissä kärjäoikeuksissa eli Pirkanmaan ja Varsinais-Suomen kärjäoikeuksissa sekä kielellisten oikeuksien turvaamiseksi myös Ahvenanmaan kärjäoikeudessa.

Koska asiaryhmien keskittäminen yhteen kärjäoikeuteen voi johtaa Vaasan ja Rovaniemen hovioikeuspiireissä, kuten Itä-Suomen hovioikeuspiirissäkin, istuntokäsittelyjä järjestettäessä varsin pitkiin asianosaisten tai tuomioistuimen matkoihin, asiaryhmät tai ainakin ulosottovalitusasiat olisi Tuomariliiton käsityksen mukaan perustellumpaa keskittää

noissakin hovioikeuspiireissä kahteen käräjäoikeuteen. Saamenkielisiä tuomioistuinpalveluja koskevasta osasta ilmenevällä tavalla istuntomatkat Ylä-Lapista muodostuvat sietämättömän pitkiksi, mikäli keskittäminen tehdään yksin Oulun käräjäoikeuteen. Keskittäminen kahteen käräjäoikeuteen tukisi myös noita asiaryhmiä nykyisin hoitavien asianajajien ja muiden lakimiesten erityisasiantuntemuksen säilymistä ja siten edistäisi asianosaisten tarvitseman asiantuntevan oikeudellisen avun saatavuutta. Esimerkiksi Lapin käräjäoikeuden Rovaniemen kanslian ja Oulun käräjäoikeuden Oulun kanslian välinen etäisyys on 187 kilometriä. Mikäli ulosottovalitusasiat päätettäisiin keskittää Vaasan ja Rovaniemen hovioikeuspiireissä kummassakin yhteen käräjäoikeuteen, Tuomariliitto katsoo, että esitetty keskittämiskäytäntö on lähtökohtaisesti johdonmukainen.

Asiamäärät ja käsittelyajat sekä lainkäytön laatu huomioon ottaen olisi Tuomariliiton käsityksen mukaan perusteltua, että ulosottovalitusasioita käsiteltäisiin jatkossakin Helsingin hovioikeuspiirissä niissä käräjäoikeuksissa, jotka tälläkin hetkellä käsittelevät ulosottovalitusasioita, eli tulevien yhdistämisten jälkeen hovioikeuspiirin kaikissa käräjäoikeuksissa (Länsi-Uudenmaan, Itä-Uudenmaan ja Helsingin käräjäoikeudessa). Mikäli yrityssaneerausasiat ja ulosottovalitusasiat edellä lausutusta huolimatta päätetään keskittää samoihin käräjäoikeuksiin, on luonnollista, että Vantaan käräjäoikeudessa nykyisin käsiteltävät ulosottovalitusasiat keskitetään Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuteen, joka nykyisinkin käsittelee molempia asiaryhmiä.

Keskittämiskäytäntöä tehtäessä on joka tapauksessa otettava huomioon, että yrityssaneerausasioiden ja ulosottovalitusasioiden keskittämisen läpivieminen hidastaa ainakin muutoksen alkuvaiheessa asioiden käsittelyä ja aiheuttaa ruuhkaa joko näihin tai muihin asiaryhmiin, joiden jutut joutuvat odottamaan, koska näiden kiireellisten asiaryhmien jutut on käsiteltävä ensin. Kiireellisen käsittelyn turvaamiseksi jouduttaisiin tulevaisuudessa puheena olevia asiaryhmiä käsittelevissä käräjäoikeuksissa näitä asioita hajauttamaan yhä useamman tuomarin käsiteltäväksi eikä yksittäisen tuomarin käsittelemien asioiden määrä välttämättä tulisi olennaisesti poikkeamaan tämän hetkisestä. Järjestely ei siinä tapauksessa lisäisi asioita käsittelevien tuomareiden erityisasiantuntemusta esityksen perusteluissa oletetulla tavalla.

Asiaryhmien keskittäminen entistä harvempiin käräjäoikeuksiin aiheuttaa lisäresurssien tarvetta niissä käräjäoikeuksissa, joihin niitä keskitetään. Kun mahdollisuudet resurssien siirtoihin käräjäoikeuksien välillä ovat tosiasiaassa rajalliset, keskittäminen johtanee, mikäli se halutaan toteuttaa ilman käsittelyaikojen olennaista pidentymistä ja haitallisia seuraamuksia asianosaisten oikeusturvalle, väistämättä siihen, että oikeusministeriön on pystyttävä osoittamaan lisääntyneiden asioiden käsitteilyyn tarvittavat lisäresurssit keskitettyjä asiaryhmiä jatkossa käsitteleville käräjäoikeuksille. Tuomariliitto on vakavasti huolissaan siitä, mistä nämä lisäresurssit ovat nykyisessä taloudellisessa tilanteessa ja tuomioistuihin muutoin kohdistuvat säästöpainheet huomioon ottaen löydettävissä.

Maa-oikeusasioista

Esityksessä ehdotetaan muutosta kiinteistönmuodostamislain 259 §:n 3

momenttiin. Sen mukaan maakaaren 9 luvussa tarkoitettu kirjaamisasia voitaisiin ratkaista pääkäsittelyä toimittamatta yksinomaan kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Pääkäsittely olisi kuitenkin toimitettava, jos asianosainen sitä vaatii tai asian ratkaiseminen muutoin edellyttää suullista käsittelyä.

Tuomariliitto vastustaa sitä, että pääkäsittelyn järjestäminen kirjaamisasiaa koskevassa valitusasiassa tehtäisiin riippuvaiseksi asianosaisen vaatimuksesta.

Kirjaamisasian käsittely maanmittauslaitoksessa on aina kirjallista menettelyä. Siinä on kyse siitä, pitääkö hakijalle myöntää lainhuuto, kiinnitys tai muu kirjaamistoimi hänen esittämänsä kirjallisen aineiston perusteella. Sen vuoksi olisi nurinkurista, että tuota kysymystä koskeva muutoksenhaku voisi pelkästään asianosaisen sitä vaatiessa laajeta suulliseksi pääkäsittelyksi. Sitä paitsi kirjaamisasioissa ei ole pääsääntöisesti vastapuolta, ainoastaan hakija. Hylättyjen kirjaamisasioiden hakijat ovat usein niin sanottuja haastavia asiakkaita ja tähän mennessä saatujen kokemusten mukaan suulliset pääkäsittelyt eivät tuo mitään lisäarvoa asioiden ratkaisua silmällä pitäen.

Huomattava on lisäksi, että selvitystä vaativissa kirjaamisasioissa hakija yleensä osoitetaan nostamaan oikeudenkäynti tuomioistuimessa, jossa noudatetaan normaaleja riitaprosessin normeja.

Edellä lausutuista syistä Tuomariliitto ehdottaa 3 momentin viimeisen virkkeen kirjoittamista seuraavasti: "Pääkäsittely on kuitenkin toimitettava, jos asian ratkaiseminen poikkeuksellisesti edellyttää suullista käsittelyä."

Lausunnon valmistelu

Lausunnon valmistelusta ovat vastanneet kärjätuomarit Minna Hällström ja Paula Virrankoski sekä hovioikeudenneuvos Kimmo Vanne.

Helsingissä 29.3.2017

Tuomariliiton varapuheenjohtaja, Minna Hällström
kärjätuomari